

Hakken met de botte bijl

IR. H.A. VAN DER MEIDEN*

Zo zal men wellicht het beste de toonzetting kunnen typeren van het artikel van de heer Kruyt dat onder de titel „Van dik hout zaagt men planken” verscheen in *ESB* van 31 augustus jl. Het is erg jammer dat de auteur, die zowel de Stichting Bos en Hout als het Ministerie van Economische Zaken in nogal forse taal aanvalt, noch met mij als directeur van deze Stichting noch, blijkens onze informatie, met de betrokken directies van het Departement tevoren ook maar enig contact heeft opgenomen om aldus informatie uit de eerste hand in te winnen. De agressieve toonzetting en de talrijke onjuistheden of onvolledigheden in zijn artikel dwingen evenwel tot commentaar, hierna volgend, dat wij liever mondeling hadden gegeven. Wij beperken ons tot de hoofdpunten.

Onder het onheuse kopjes „Wiens brood men eet...” komt een verhaal voor dat om rechtzetting vraagt. De auteur betwijfelt of de Stichting Bos en Hout (SBH) te Wageningen een verzoek van de minister van Economische Zaken had moeten krijgen om een bijdrage te leveren aan de uitvoering van een motie van de Tweede Kamer met betrekking tot de ontwikkeling van de internationale houtmarkt en de consequenties daarvan voor Nederland. Deze Stichting is, volgens hem, namelijk partijdig. Ter informatie van de heer Kruyt moge dienen dat de SBH een neutrale voorzitter en vice-voorzitter heeft, respectievelijk de heren J.D. van der Harten (tot voor kort commissaris van de Koningin in Noord-Brabant) en A. van Maaren (hoogleraar boshuishoudkunde aan de Landbouwhogeschool). De rest van het bestuur is afkomstig uit bosbouw, houthandel en houtindustrie. Het dagelijks bestuur bestaat uit de met name genoemde twee personen alsmede één representant van het bedrijfsleven. De overheid is vertegenwoordigd in de Raad van Advies die een belangrijke functie in de Stichting vervult. De SBH wordt voor een groot deel door de overheid gefinancierd, voor de rest door het bij bos en hout betrokken bedrijfsleven. Zij adviseert beide. Doelstelling van de SBH is:

- bevordering van de houtproductie en van de beschikbaarheid van hout in Nederland, alsmede een doelmatig gebruik daarvan;
- onderzoek naar nationale en internationale ontwikkelingen op het gebied van bospolitiek en houtmarkt.

Als dan de heer Kruyt, sprekend over het verzoek aan de minister van Economische Zaken aan de SBH om een rapport op te stellen, een vergelijking maakt met het raadplegen van de cosmetische industrie over het be-

lang van de vivisectie, is hij wel erg tendentius bezig. Dat kenmerkt helaas meer onderdelen van zijn betoog.

De auteur wekt de indruk als zou voor het eerst in het rapport van de SBH de noodzaak van uitbreiding van het bosareaal in Nederland aan de orde zijn gesteld. Niets is minder waar. Al in de *Nota landelijke gebieden*, vervolgens in de *Strukturvisie op het bos en de bosbouw in Nederland*, nogmaals in het *Strukturschema voor de Landinrichting*, alle regeringsstukken, wordt sinds een aantal jaren kenbaar gemaakt dat het bosareaal in Nederland moet worden uitgebreid. Er zijn door de regering ook oppervlakten genoemd, namelijk 30.000 à 35.000 ha te bebossen door de staat en minstens 15.000 ha door particulieren. Dit voor het eind van deze eeuw. De Stichting heeft gepleit voor 85.000 ha nieuw bos in het jaar 2000. In de door de auteur als „panische beleidsvoornemens” gekenmerkte reactie van de minister van Economische Zaken, opgesteld in overleg met zijn ambtgenoot van Landbouw en Visserij, is echter vastgehouden aan de genoemde al eerder bepaalde beleidsvoornemens van de regering met betrekking tot de oppervlakte nieuw bos, tot 2000 aan te leggen. Geen panische maar al verscheidene malen in verschillende documenten geuite beleidsvoornemens. Het is echter wel zo dat het rapport van de Stichting een veel hechtere onderbouwing aan die beleidsvoornemens heeft gegeven door haar studie van de ontwikkelingen op de wereldhoutmarkt (die ook de heer Kruyt als een gedegen stuk beschouwt) en bovendien tal van andere beleidsmaatregelen voorstelt met betrekking tot onze toekomstige houtvoorziening, die deels al door de minister zijn overgenomen maar in de beschouwing van de heer Kruyt helaas niet of nauwelijks worden genoemd.

De heer Kruyt verwijt de Stichting Bos en Hout dat zij de noodzaak om tot een uitbreiding van het bosareaal in Nederland te komen niet door een (macro-)economische kosten-batenanalyse onderbouwt. Hij gaat er dan echter geheel aan voorbij dat dit niet in het verzoek van de minister aan de Stichting was besloten. De regering had immers al besloten tot uitbreiding van het bosareaal. Wij zijn er van overtuigd dat zij dit besluit op goede gronden heeft genomen. Verder verwijt de auteur ons dat wij hebben gewezen op de immateriële betekenis van het bos, daarbij stellend dat het helaas niet mogelijk is deze in concrete bedragen uit te drukken. Hij noemt dit een wel heel wankel basis voor beleidsaanbevelingen. Ten eerste: nergens ter wereld is het gelukt de betekenis van de functies natuurschoon en openlucht recreatie bevre-

digend te kwantificeren. Dit is ook uiterst moeilijk zo niet onmogelijk omdat geen objectieve normen daarvoor te vinden zijn. Als de auteur vervolgens stelt dat dit „een wel heel wankel basis voor beleidsaanbevelingen” is, blijkt hij toch wel heel weinig van beleidsvorming te weten. Tal van beslissingen, zeker in de politiek, worden op basis van moeilijk te kwantificeren maar daarom niet minder belangrijke criteria genomen. Men denke aan het beleid op het gebied van natuur- en landschapsbehoud, volksgezondheid, cultuur, en vele andere.

De auteur maakt bezwaar tegen het feit dat in het rapport van de SBH niet over substituten voor hout wordt gesproken. Dat is niet geheel waar; hij leze blz. 19. Heel in het kort het volgende: vervanging van hout door andere materialen is geen nieuw proces. Er heeft in de laatste halve eeuw voor vele doeleinden gehele of gedeeltelijke vervanging van hout door andere materialen plaatsgevonden. Men denke aan metalen, beton, kunststoffen. Desondanks is het verbruik van hout per hoofd van de bevolking aanzienlijk blijven stijgen doordat meer per product werd verbruikt maar ook omdat hout nog steeds nieuwe toepassingen vindt. Bovendien is in de laatste 10 à 15 jaren hout teruggekomen in een aantal toepassingen waar het was verdrongen, deels geheel, deels in combinatie met andere materialen. Ook vervangende materialen zijn niet eindeloos en tot elke prijs verkrijgbaar. Dat geldt zeker voor de vervanging van de grondstof hout bij de drie belangrijkste toepassingen: gezaagd hout, papier en plaatmaterialen. Het is, zoals bij alle materialen, natuurlijk mogelijk dat in de toekomst nieuwe alternatieven voor hout worden gevonden, maar ook daarvoor geldt dat ze worden beperkt door beschikbaarheid, prijs en technische toepassingsmogelijkheden. De meeste mensen beseffen in dit verband niet over welke gigantische hoeveelheden hout wij praten: reeds nu een jaarlijks verbruik van meer dan 3 mrd. m³ hout in de wereld waarvan 1,5 mrd. als werkhout (dus anders dan brandhout). Overigens, ik kan de heer Kruyt in zoverre geruststellen dat wij in ons rapport vier prognoses voor het houtverbruik in de komende vijftig jaren naast elkaar hebben gezet, waarvan twee gebaseerd op een meer of minder geringe toename, één op een teruglopend en één op een gelijkblijvend verbruik per hoofd van de bevolking. De minister van Economische Zaken heeft de laatste gehanteerd. Deze aanname veronderstelt wel dat dan nog heel wat hout door andere grondstoffen moet worden vervangen, met name in het papierverbruik.

Het is niet juist dat wij geen rekening zouden hebben gehouden met het effect van de houtprijzen op een verdergaande ontsluiting van bossen in de wereld. Al onze gegevens over de maximaal haalbare houtoogst in andere landen (overigens gebaseerd op gegevens uit die landen zelf) zijn gericht op het maximaal te ontsluiten gebied, rekening houdend met ecologische en andere, nimmer op te heffen beperkingen. Het effect van een verdere verhoging van prijzen is daarmee dus

* De auteur is directeur van de Stichting Bos en Hout.

wel ingecalculleerd. Elke discussie over prijzen van hout wordt uitermate bemoeilijkt door het nauwelijks nog in te schatten feit dat Canada, met nu reeds een dominerende maar ongetwijfeld steeds sterker toenemende rol in de wereldexport van hout en houtprodukten, een bepaalde vorm van prijsprotectie voor rondhout kent. Deze heeft een niet te miskennen invloed op de prijzen van rondhout en van bepaalde houtprodukten in West-Europa. Men leze ons rapport, waar uitgebreid over de problematiek van de prijzen wordt gesproken op blz. 105-108 en 129-131.

De internationale handel in hout en halffabrikaten, in zijn totaliteit en op termijn bezien, is betrekkelijk onafhankelijk van de dollarkoers gebleken. Douanerechten bestaan hier en daar, maar zeker niet overwegend voor rondhout en halffabrikaten. Wel ontstaan met name in ontwikkelingslanden in toenemende mate exportbeperkingen voor rondhout en, naar verwachting toenemend, ook voor halffabrikaten. Wij hebben in ons rapport (blz. 80) het voorbeeld van Indonesië genoemd. Ook aan het aspect dat exporterende landen proberen de toegevoegde waarde meer zelf te realiseren hebben wij, in tegenstelling tot wat de heer Kruyt beweert, wel degelijk de nodige aandacht besteed, met name bij de behandeling van Noord-Europa, Canada en Zuidoost-Azië.

De heer Kruyt heeft zich over een aantal zaken bijzonder verbaasd. Daarop enkele korte reacties. Het rapport zou niet toelichten waarom het nodig is dat Nederland op het gebied van hout meer zelfvoorzienend wordt. Dat is een absurde opmerking. Het grootste deel van het rapport is gewijd aan een vloed van gegevens over een snel krappere wordende marge tussen maximaal wereldaanbod van hout en vraag naar houtprodukten. Overigens gaat de heer Kruyt, ook elders in zijn betoog, volledig voorbij aan de lange duur van houtproductie die vroegtijdig beslissingen vraagt; zijn twijfels (handelsbalans, comparatieve kostenvoordelen) betreffen de situatie van nu, terwijl men bij beleidsbeslissingen over de houtvoorziening steeds decennia vooruit moet proberen te kijken.

De twijfel of een land een comparatief kostenvoordeel heeft op het gebied van houtproductie wordt, mirabile dictu, in meer EG-landen vooral vanuit de landbouw gesteld. Het is echter in eerste instantie een politieke vraag of men, gezien de ontwikkelingen op de wereldmarkt, in eigen land meer moet produceren; die vraag moet in eerste instantie een politiek antwoord krijgen. Zo is de EG-landbouw groot geworden. Bepaalde bodemprodukten zal men, tot in een zekere mate, zelf moeten produceren. Dat dit dan ook zo economisch mogelijk dient te gebeuren is een ander verhaal. Overigens is de opmerking van de heer Kruyt dat Nederland geen comparatief kostenvoordeel heeft op het gebied van de houtproductie wat slordig; hij heeft geen enkele onderbouwing.

De heer Kruyt wekt de indruk dat wij de importbehoefte van de EG hebben afgemeten aan de waarde van de invoer (tabel 18 in ons rapport) en noemt dat „één van de verbaazingwekkendste punten”. Hij heeft gelijk dat in de desbetreffende alinea in het desbetreffende tabelhoofd had moeten staan „EG-

landen” in plaats van „EG”. De invoer van de EG uit derde landen bedraagt (1980) dan ook niet \$ 25 mrd. maar \$ 22,5 mrd. De interne handel van de EG is dus niet zo „aanzienlijk” als de heer Kruyt (zonder getallen te noemen) suggereert. Overigens vermeldt hij niet, en dat vind ik een ernstige omissie, dat al onze beschouwingen over de deficitaire positie van de EG op het gebied van hout en houtprodukten niet zijn gebaseerd op waarde van im- en export maar op hoeveelheden productie van rondhout en verbruik van houtprodukten. Die cijfers laten onderling handelsverkeer buiten beschouwing (tabellen 15-17). Dáárop berusten de conclusie van 60% deficit (een netto import vanuit derde landen van 120 miljoen m³ bij een verbruik van 200 miljoen m³ rondhout-equivalenten) en alle verdere gevolgtrekkingen in het rapport over de positie van de EG op houtgebied, niet op de waarde van de in- en uitvoer. Bosbeheer en houtproductie zijn momenteel verliesgevend, daar zijn de meeste betrokkenen in Nederland het over eens, aldus de heer Kruyt. Hij zegt dat de SBH stelt dat door betere produktietechnieken en efficiënter beheer snel van bosbouw een bedrijfs-economisch aantrekkelijke zaak kan worden gemaakt, maar dat de Stichting het „hoe” in het midden laat en een evaluatie van bedrijfseconomische kosten en baten „uit de weg gaat”. Ten eerste is het absurd om te verwachten dat de Stichting al haar voorstellen voor een houtvoorzieningsbeleid zelf van een volledige documentatie voorziet. Daarvoor heeft zij verwezen naar onderzoek elders. De auteur weet wellicht dat niet alleen het LEI maar ook het Bosschap zich met bosbedrijfs-economisch onderzoek bezighoudt. Ten tweede valt nu reeds te zeggen dat het steeds weer opgeroepen beeld van een uitzichtloos bedrijfseconomisch perspectief van de bosbouw in Nederland uiterst eenzijdig is. Daarom hebben we, op blz. 124, een korte beschouwing gegeven over kwesties die bij een vergelijking met andere bodemproducties niet uit het oog mogen worden verloren als men spreekt over verliezen in de bosbouw. Zonder ze alle te noemen wil ik toch wel vermelden dat de bosbouw tot dusverre minimaal wordt gesteund in vergelijking met bij voorbeeld de landbouw; het produkt hout kent voorts geen enkele bescherming. Ons huidige bosareaal komt voor op de armste gronden. De opbrengsten van dat huidige bos vinden bovendien hun basis in de bosbouw kennis van 50 jaren of langer geleden, toen namelijk de nu te kappen bomen werden geplant. Sindsdien is die kennis enorm ontwikkeld. Wat zou de landbouw produceren op grond van de agrarische kennis van een halve eeuw of langer geleden? Bedrijfsresultaten van het bestaande bos kunnen dus geen maatstaf zijn voor nieuwe bossen die nu gaan worden aangelegd. Dat is de reden waarom in het rapport van de SBH is verwezen naar modelmatige berekeningen van het Bosschap die regelmatig worden gepubliceerd.

De heer Kruyt betwijfelt of de rondhoutmarkt in het algemeen wel een verkopersmarkt is. Zijn opmerking over de „typische kopersmarkt” in Canada gaat geheel voorbij aan het feit dat daar 92% van het bos in handen van de overheid is die via de rondhout-

prijzen de industrie steunt. Dat heeft met een vrij spel van verkopers- en koperskrachten niets te maken. Ik geef graag toe dat in de tropische landen momenteel wel sprake is van een kopersmarkt, maar dit was vóór de huidige recessie bepaald anders en zal, naar in de internationale hardhouthandel wordt verwacht, binnenkort weer anders worden, namelijk een verkopersmarkt. In Zweden, een land dat toch een zeer belangrijke houtverwerkende industrie heeft en waar wel degelijk sprake is van een commerciële aanpak van de bosbouw, heeft de regering onlangs een kapverplichting moeten instellen omdat de beseigenaren onvoldoende produceerden om in de behoefte van de industrie te voldoen en de grote invoer van ruw hout te beperken. Over verkopersmarkt gesproken!

De ontwikkelingslanden hebben bijna drie keer zoveel inwoners als de geïndustrialiseerde wereld maar per inwoner slechts de helft van het bosareaal en 40% van de totale houtproductie, brandhout (85% van het verbruik!) inbegrepen. Het bosareaal in de tropische landen loopt bovendien sterk terug, alleen al in het geval van het tropische regenbos met meer dan 10 miljoen ha per jaar. Dit als antwoord op de vraag of de ontwikkelingslanden toch geen ruimte hebben voor export in de toekomst.

De opmerkingen van de heer Kruyt dat de Stichting protectionisme „in ieder geval niet schuwt” en dat „voordelen van internationale specialisatie haar helaas zijn ontgaan” zijn niet onderbouwd, citeren de SBH onjuist, zijn daardoor tendentius en geen verdere reactie waard.

De conclusie van de heer Kruyt laat ik voor wat hij is: een aantal krasse, ongenueanceerde uitspraken van een student die in zijn jeugdig elan vergat met de Stichting te praten over achtergronden, opzet en bedoelingen van haar rapport en met het ministerie van Economische Zaken contact op te nemen om te vragen hoe een minister tot beleidsvoornemens komt. In het laatste geval had hij ook kunnen vernemen dat een rapport als van de Stichting Bos en Hout, door een minister gevraagd, voor hem nooit meer kan zijn dan een advies en daarmee precies het „discussiestuk” dat de heer Kruyt wel in het rapport ziet. Dan had hij ook kunnen vernemen dat zo'n minister tal van andere adviseurs om hun mening vraagt, dat hij bovendien ambtgenoten raadpleegt, om uiteindelijk zijn eigen beleidsvoornemens te formuleren. Dat hij daarin bepaalde adviezen geheel of deels overneemt is zijn goed recht.

De hartekeer van de heer Kruyt dat het beter zou zijn geweest als de Stichting vanaf het begin een econoom in de arm had genomen is overbodig. Denkt hij werkelijk dat de Stichting voor de opzet en uitvoering van een dergelijke studie niet vele experts, waaronder economen, zowel uit binnen- als buitenland zou hebben geraadpleegd? Ten slotte nog dit: de heer Kruyt concentreert de kritiek in zijn conclusie te veel op slechts een van de vele aanbevelingen: uitbreiding van het bosareaal, dat wil zeggen bebossing van landbouwgronden. Is dat laatste wellicht de achtergrond van zijn toch wat onaardig geformuleerde verhaal?

H. A. van der Meiden